

Azərbaycanın böyük, tarixi qələbəsinə təsadüf edən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25 ili tamam olur

Bu Konstitusiya Azərbaycan xalqının keçiydi tarixi inkişaf yolunun məntiqi nəticəsidir. Konstitusiya ölkəmizdə vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi, müstəqil dövlətçiliyimizin qorunub saxlanması, möhkəmləndirilməsi və demokratik dəyişikliklərin həyata keçirilməsi üçün hərtərəfli zəmin və şərait yaradır. Azərbaycanın tarixi keçmişini, bugünkü reallıqlarını və gələcək inkişaf perspektivlərini əks etdirməsi, ümumbəşəri və milli dəyərlərə söykənməsi Konstitusiyamızı səciyyəvləndirən əsas cəhətlərdir.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycan xalqının ümummilli lideri.

Bu gün Azərbaycan üçün tarixi bir gündür. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə 30 ilə yaxın davam edən Ermənistan-Azərbaycan münacişəsi həm siyasi, həm də hərbi arenada Azərbaycanın şanlı qələbəsi ilə yekunlaşdı. Konstitusiyamızın 25-ci ildönümünün Vətən Müharibəsində böyük qələbəmizə təsadüf etməsi bu tarixi daha da əlamətdar etdi.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri sayəsində formalaşan və inkişaf yoluna qədəm qoyan Azərbaycan Silahlı Qüvvələri bu gün Prezident, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə öz şərfli missiyasını uğurla icra edərək böyük qələbəyə imza atmışdır.

Qırx dörd gün sürən zəfər yürüşü ərzində ölkəmiz dözüş meydanında hərbi tarixinə düşcək böyük uğurlar əldə etmişdir. Bu müddət ərzində hər gün cəhəddən yaxşı xəbərlər gəlmişdir. Dağlıq Qarabağ bölgəsi və ona bitişik yeddi rayon üzərindəki beynəlxalq səviyyədə tanınmış şərhədlərini bərpa etmək məqsədilə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Nizamnaməsinin 51-ci maddəsinə tam uyğun olaraq özünü müdafiə hüququnun həyata keçirilməsi nəticəsində işğal olunmuş torpaqlarımızın böyük hissəsi bu müddət ərzində işğalçılardan azad edilmişdir. 300-ə yaxın yaşayış məntəqəsi - şəhərlər, kəndlər işğalçılardan azad olunmuşdur. Bu gün böyük qürur və fəxarət hissi ilə deyə bilərik ki, Azərbaycanın şanlı bayrağı millətimizin mədəniyyət beşiyi olan Şuşa şəhərində dalğaları.

Simvolik haldır ki, müstəqil dövlətimiz və xalqımız üçün taleyüklü əhəmiyyət kəsb edən Konstitusiyamızın qəbul edilməsinin 25 illik yubileyi Böyük Qələbəyə təsadüf edir. Çoxşərlək dövlətçilik ənənələrimizə, milli və ümumbəşəri dəyərlərə söykənərək yaradılan bu Konstitusiya Azərbaycan xalqının keçiydi inkişaf yolunun məntiqi nəticəsidir.

Hələ 1918-ci ildə Azərbaycan xalqı müstəqil Şərqiədə ilk dəfə olaraq xalq cümhuriyyəti yaratmış, özünün demokratik dəyərlərə, insan hüquq və azadlıqlarına sadiqliyini bəyan etmişdir. Azərbaycanın indiki Konstitusiyası isə xalqımızın müstəqillik, azad, demokratik dövlət qurmaq və dünyaya birliynə layiqli yer tutmaq istəyini, sülhə, tərəqqiyə, bəşəriyyətin sivil inkişafına öz töhfəsini vermək əzmini və iradəsini nümayiş etdirir. Konstitusiyamız ümumbəşəri dəyərlərə və müterəqqi milli ənənələrə söykənərək, bu günün reallıqlarını, dövlətin, cəmiyyətin inkişaf perspektivlərini əks etdirir.

1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsi - referendum yolu ilə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının qəbul edilməsi Azərbaycanın dövlətçilik tarixində mühüm hadisə olmuş, ölkəmizdə müasir dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu üçün böyük yol açmış, insan hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsinə zəmin yaratmaqla ölkə həyatının bütün sahələrinin inkişafına təkən vermişdir.

Müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu Heydər Əliyevin bilavasitə rəhbərliyi ilə hazırlanaraq 25 il bundan əvvəl qəbul edilmiş bu ümumxalq əhəmiyyətli sənəd, sözlün əsl mənasında, ölkəmiz

Əsas Qanununa çevrilərək dövlət və cəmiyyət həyatının bütün sahələrini əhatə edən genişmişir-yasılı qanunvericilik və institusional islahatların əsası kimi çıxış etmişdir.

Bir qayda olaraq, müstəqillik əldə edən və demokratik inkişaf yoluna qədəm qoyan dövlətlərdə yeni konstitusiyaların qəbulu zərurətə çevrilir. Belə ki, müasir demokratik dövlətlərdə konstitusiya dövlətin bütövlükdə hüquq sisteminin əsasını təşkil edir, cəmiyyətdə hüquq düşüncəsinə və hüquqi-siyasi münasibətlər sistemində əhəmiyyətli təsir göstərir. Ölkədə siyasi sabitliyin, ictimai sülhün, bəzi hallarda hətta milli bərhşiyin qarantı kimi çıxış edən konstitusiyalar şəxsiyyət, cəmiyyət və dövlət arasındakı münasibətlərin hüquqi çərçivələrini, dövlət quruluşunun əsaslarını, siyasi sistemin təşkil prinsiplərini, hakimiyyət orqanlarının təşkilini, səlahiyyətlərini və fəaliyyətini qaydalarını müəyyənləşdirir, şəxsiyyətin statusunu, insan hüquqlarının və azadlıqlarının təminatı ilə bağlı mühüm məsələləri tənzimləyir. Dövlət quruluşunun başlıca prinsiplərini müəyyənləşdirərək, milli idarəetmə sistemi ilə əlaqədar münasibətlərin hüquqi çərçivələrini, dövlət quruluşunun əsaslarını, siyasi sistemin təşkil prinsiplərini, hakimiyyət orqanlarının təşkilini, səlahiyyətlərini və fəaliyyətini qaydalarını müəyyənləşdirir, şəxsiyyətin statusunu, insan hüquqlarının və azadlıqlarının təminatı ilə bağlı mühüm məsələləri tənzimləyir. Dövlət quruluşunun başlıca prinsiplərini müəyyənləşdirərək, milli idarəetmə sistemi ilə əlaqədar münasibətlərin hüquqi çərçivələrini, dövlət quruluşunun əsaslarını, siyasi sistemin təşkil prinsiplərini, hakimiyyət orqanlarının təşkilini, səlahiyyətlərini və fəaliyyətini qaydalarını müəyyənləşdirir, şəxsiyyətin statusunu, insan hüquqlarının və azadlıqlarının təminatı ilə bağlı mühüm məsələləri tənzimləyir. Dövlət quruluşunun başlıca prinsiplərini müəyyənləşdirərək, milli idarəetmə sistemi ilə əlaqədar münasibətlərin hüquqi çərçivələrini, dövlət quruluşunun əsaslarını, siyasi sistemin təşkil prinsiplərini, hakimiyyət orqanlarının təşkilini, səlahiyyətlərini və fəaliyyətini qaydalarını müəyyənləşdirir, şəxsiyyətin statusunu, insan hüquqlarının və azadlıqlarının təminatı ilə bağlı mühüm məsələləri tənzimləyir.

Azərbaycan konstitusionalizminin tarixinə nəzər saldıqda, görürük ki, Azərbaycanın Konstitusiyasının ilk qəbulu məhz SSRİ dövrünə təsadüf edir. 1921-ci il may ayının 19-da I Ümumazərbaycan Qurultayı tərəfindən 1918-ci il RSFSR Konstitusiyasının əsasında hazırlanmış Azərbaycan SSR-in Konstitusiyası qəbul olunmuşdur. Bu, ümumilikdə, Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin bir mərhələsidir və burada bir çox hüquq və azadlıqlar da öz əksini tapmışdır, mərkəzi dövlət - hakimiyyət orqanlarının təşkil və fəaliyyətinin əsasları müəyyənləşdirilmişdir.

Azərbaycanın sayca ikinci Konstitusiyası 1927-ci ilin mart ayında qəbul olunmuşdur. Həmin Konstitusiyada 1921-ci ilin Əsas Qanunundan ciddi şəkildə fərqlənən məsələlər yox idi. Bu Konstitusiya daha çox sovet hakimiyyətinin əsaslarını təsbit edən Əsas Qanun kimi yadda qalmışdır.

Daha sonra 1936-cı ildə SSRİ Konstitusiyasının qəbulu 1937-ci ildə Azərbaycan SSR-in sayca üçüncü Konstitusiyasının qəbul olunmasına gətirib çıxardı. SSRİ Konstitusiyasına müvafiq olaraq 1937-ci ildə qəbul edilmiş Azərbaycan SSR-in Konstitusiyasında bir sıra yeniliklər nəzərə çarpırdı. İlk dəfə olaraq vətəndaşlıq hüququ, vətəndaşların sosial-iqtisadi hüquqları, Konstitusiyaya dəyişikliklərinin edilməsi ilə bağlı bir çox müddəalar öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan SSR-in sayca dördüncü Konstitusiyası 1978-ci il aprelin 21-də 1977-ci ilin SSRİ Konstitusiyasının əsasında qəbul edilmişdir. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, bu Konstitusiyamızın qəbul olunmasında ulu öndər Heydər Əliyevin müstəsna rolu olmuşdur. Məhz ümummilli lider Heydər Əliyevin tələbi ilə 1978-ci il Konstitusiyasında dövlət dili kimi Azərbaycan dili təsbit edildi. Bu Konstitusiyada, həmçinin Dağlıq Qarabağ və onun orqanlarının hüquqi statusu "Yerli dövlət hakimiyyəti orqanları" fəsilinin iştiradında verilməli, yeni ona

ayrıca - xüsusi önəm verilmirdi. Hansı ki, əvvəlki konstitusiyalarda buna ayrıca fəsil həsr olunmuşdu. Bu da, təbii ki, Ulu Öndərin Azərbaycan xalqı və dövlətin qarşısındakı tarixi xidmətlərindən biri idi.

Müasir dövrə nəzər saldıqda isə görürük ki, 1991-ci ildə Sovet İttifaqının dağılması nəticəsində dövlət müstəqilliyini elan edən Azərbaycan Respublikasının qarşısında bu müstəqilliyi qoruyub saxlamaq, dövlətçiliyimizi inkişaf etdirmək, demokratik islahatları aparmaq kimi mühüm vəzifələr dururdu. Lakin ölkədə hökm sürən ictimai-siyasi qeyri-sabitlik nəticəsində Azərbaycan vətəndaş qarşısında astanda qalmağı, milli dövlətçiliyimiz məhv olmaq təhlükəsi ilə qarşılaşmışdı. Məhz belə bir çətin məqamda xalqın təkədi ilə ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinin əsasını qoydu. Ulu Öndər xalqı müstəqil Azərbaycan və Azərbaycançılıq ideyaları ətrafında birləşdirməklə özünün tarixi missiyasını yerinə yetirdi və dövlətçiliyimizin tarixi səhifələrini yazdı.

Belə ki, qeyd olunduğu kimi, həmin illərdə ölkədə yaşanan siyasi destabililik, dövlət idarəetməsindəki kaos və dərəbəylik, Konstitusiya yaradıcılığı sahəsindəki çalışmalara da təsir edərək bu mühüm prosesə etəlat və durğunluq gətirmişdi. 1991-ci il fevralın 19-da Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin qərarı ilə yeni Konstitusiyamızın hazırlanması məqsədilə yaradılmış 74 nəfərdən ibarət işçi komissiyasının fəaliyyəti gözənlənən nəticəni vermədi.

Ümummilli lider Heydər Əliyev hakimiyyətə gəldikdən sonra məhz onun təşəbbüsü ilə müstəqil Azərbaycanın yeni Konstitusiyaya layihəsinin hazırlanmasına başlanıldı. İşçi komissiyasının tərkibi Prezident tərəfindən parlamentə təqdim olunmuş və Milli Məclis 1995-ci il mayın 2-də müvafiq qərar qəbul etmişdir. Bu dəfə komissiya 33 nəfərdən ibarət idi və onun tərkibinə qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətinin nümayəndələri ilə yanaşı, ölkənin hüquq ixtisaslı mütəxəlliflərinin tanınmış simaları da daxil idilər. Layihənin işlənilməsinə başlanıldı. İşçi komissiyasının tərkibi Prezident tərəfindən parlamentə təqdim olunmuş və Milli Məclis 1995-ci il mayın 2-də müvafiq qərar qəbul etmişdir. Bu dəfə komissiya 33 nəfərdən ibarət idi və onun tərkibinə qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətinin nümayəndələri ilə yanaşı, ölkənin hüquq ixtisaslı mütəxəlliflərinin tanınmış simaları da daxil idilər. Layihənin işlənilməsinə başlanıldı. İşçi komissiyasının tərkibi Prezident tərəfindən parlamentə təqdim olunmuş və Milli Məclis 1995-ci il mayın 2-də müvafiq qərar qəbul etmişdir.

Ölkədə ictimai-siyasi sabitlik bərqərar olanandan sonra həyata keçirilən məqsədyönlü siyasət nəticəsində qanunçuluq və hüquq qaydası bərpa olundu. Bütün bunlar isə Azərbaycan xalqının və dövlətinin tarixində ilk milli Konstitusiyamızın qəbul edilməsi üçün lazımi ictimai-siyasi şəraitin yaradılması ilə nəticələndi.

Nəhayət, Konstitusiyamızın layihəsi ümumxalq müzakirəsi üçün 1995-ci il oktyabrın 15-də dərc edilmiş və 1995-ci il noyabrın 12-də keçirilmiş referen-

rendumda seçicilərin 94,8 faizi Konstitusiyamızın qəbul edilməsinə lehinə səs vermişdir. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası 1995-ci il noyabrın 27-dən qüvvəyə minmişdir.

Ümummilli Liderin dərin zəkası sayəsində, ilk növbədə, dövlət idarəetməsinin bütün sahələrini müterəqqi standartlara uyğunlaşdırılmasına, insan hüquq və azadlıqlarının qorunması ilə bağlı davamlı demokratik islahatların həyata keçirilməsinə başlanılmışdır. Müdrik şəxsiyyətin rəhbərliyi ilə hazırlanaraq ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmiş müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyası ölkəmizə gələcək inkişaf prioritetlərini müəyyənləşdirməklə yanaşı, insan hüquq və azadlıqlarının təminatını dövlətin ali məqsədi kimi ön plana çıxarmışdır.

Konstitusiyamızın 12-ci maddəsinin I hissəsində əsasən, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi dövlətin ali məqsədidir. Əsas Qanunda əksini tapmış müddəaların üzdə birinin insan hüquq və azadlıqları ilə bağlı olması da Ulu Öndərin ümumbəşəri dəyərlərə sadiqliyinin, onun daxil demokratizminin bariz təəcəssümüdür.

Ölkədə demokratik quruluşun və hüquqi dövlətin sarsılmaz təməlini qoyan, hüquqi islahatların aparılmasına zəmin yaradan Azərbaycanın yeni Əsas Qanunu humanizmə və demokratiya prinsiplərini özümdə ehtiva edərək dövlətçiliyimizin tərəqqisi üçün hərtərəfli özüli yaratdı. Bu ali hüquqi sənəd dövlət və cəmiyyət həyatının bütün sahələrini əhatə edərək hüquqi dövlət ideyalarının inkişafı istiqamətlərini milli dəyərlərə və müasir vətəndaşların zəngin hala gətirmişdir. Burada hakimiyyətin yeganə mənbəyi kimi xalqın tanınması, ölkənin bütövlüyünün qorunması, hakimiyyətin bölünməsi prinsipinə ciddi riayət olunması, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi Azərbaycan dövlətinin ali məqsədi kimi bəyan edilmişdir.

Konstitusiya dövlətin əsas vəzifələrini, Azərbaycan dövlətinin başqa dövlətlərlə münasibətini tənzimləyən prinsipləri özümdə əks etdirməklə yanaşı, ali hakimiyyətin xalqa məxsus olduğunu göstərir, bu isə, öz növbəsində, Azərbaycanın məhz demokratik yolla inkişafını nəzərdə tutur. Əsas Qanunda öz müqəddəratını sərbəst və müstəqil şəkildə müəyyənləşdirmək xalqımızın suveren hüququ kimi təsbit olunur.

Əsas Qanunun ən böyük fəslili olan üçüncü fəsil bütövlükdə əsas insan və vətəndaş hüquqlarına və azadlıqlarına həsr edilmiş, həmin fəsildə demokratik, hüquqi dövlətə təmin edilməsi zəruri olan hüquq və azadlıqların reallaşdırılması mexanizmləri, habelə ayrı-ayrı hüquqların beynəlxalq standartlara

müvafiq olaraq qanuni məhdudlaşdırılmasının yol verilməsinə nəzər dərinləndirilmişdir. Belə ki, Konstitusiyamızın özümdə nəzərdə tutulmuşdur ki, hüquqlar və azadlıqlar hər kəsin cəmiyyət və başqa şəxslər qarşısında məsuliyyətini və vəzifələrini də əhatə edir, digər tərəfdən hər kəsin hüquq və azadlıqları Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır. Şübhəsiz ki, demokratik cəmiyyətdə zəruri, qanunla müəyyən edilmiş və dövlətin beynəlxalq öhdəliklərinə uyğun təbii edilən məhdudiyyətlər insan hüquqlarının daha səmərəli təmin olunmasına, cəmiyyətin və millətin təhlükəsizliyinin qorunmasına xidmət edir.

Bununla yanaşı, Konstitusiyada təsbit olunan hüquqların real həyata keçirilməsinin mühüm mexanizmlərindən biri kimi çıxış edən, eyni zamanda, ayrıca hüquq və ya təminat kimi nəzərdə tutulan hüquq və azadlıqların məhkəmə təminatı Əsas Qanunda kifayət qədər geniş mənada ifadə olunmuşdur. Bu konstitusiya təminatı Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq hüquq sənədlərində əks olunan "ədələtli məhkəmə araşdırılması hüququ"nun bütün zəruri elementlərini özümdə ehtiva edir. Sözügedən hüquq yalnız məhkəməyə müraciətə məhdudlaşdırılır, habelə pozulmuş hüquqlar və azadlıqların səmərəli bərpa etmək iqtidarında olan ədalət mühakiməsini də nəzərdə tutur.

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən, əminliklə qeyd etmək olar ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyamızın, onun bütün normalarının və müddələrinin özayını məhz demokratik dəyərlərə əsaslanan hüquqi, sosial dövlət konsepsiyası, insan şəxsiyyətinə hörmət amili təşkil edir. Bu mənada, ölkə Konstitusiyası müstəqil dövlətimizin inkişafının əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirən hüquqi prinsipləri özümdə ehtiva edən tarixi sənəd olaraq, Azərbaycan xalqının rifahına xidmət göstərən dövlət idarəetmə mexanizminin təməlinə çevrilmişdir.

Konstitusiya quruluşunun xüsusiyyətlərindən biri kimi iqtisadi fəaliyyət azadlığı, mülkiyyət növlərinin müxtəlifliyi və onların bərabər müdafiəsinə verilən təminat, hər bir şəxs üçün layiqli həyat şəraitinin və azad inkişafın təmin olunmasına istiqamətlənmiş sosial dövlət konsepsiyası ölkə Konstitusiyasında geniş əksini tapıb. Konstitusiya xalqın və hər bir vətəndaşın rifahının yüksəldilməsini, onun sosial müdafiəsi və layiqli həyat səviyyəsi qayğısına qalmağı dövlətin üzərinə vəzifə olaraq qoyur.

Konstitusiyada insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinin, ölkə vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsinin Azərbaycan dövlətinin ali məqsədi kimi müəyyənləşdirilməsi, dövlətin

Universal dəyərlərə əsaslanan Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası bu gün də böyük hüquqi, siyasi və ideoloji potensiala malikdir və Azərbaycan xalqının firavanlığına xidmət edir.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti.

üzərinə hər kəsin hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat vermək vəzifəsinin qoyulması müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. Bu o deməkdir ki, ölkə Konstitusiyası dövlətin hər hansı abstrakt maraqlara deyil, məhz vətəndaşların mənafeələrinə, azad cəmiyyətin aparıcı qüvvəsi olan insanın maraqlarına xidmət etdiyini ən yüksək səviyyədə bəyan edir.

Konstitusiyamızın normalarından irəli gələrək, respublikamızda beynəlxalq hüququn norma və prinsipləri əsasında mükəmməl normativ hüquqi baza yaradılmış, milli qanunvericiliyimiz təkmilləşdirilmiş, ölkəmiz insan hüquqları ilə bağlı çoxsaylı beynəlxalq hüquq müqavilələrinə qoşulmuşdur. Həmin hüquqların səmərəli təminatı üçün mövcud qanunvericilik bazası beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmış, beynəlxalq müqavilələrin müddələrinin milli səviyyədə implementasiyası təmin olunmuşdur.

Konstitusiya normalarının həyata keçirilməsinin məntiqi nəticəsi kimi qısa müddət ərzində ölkədə demokratik, hüquqi dövlət möhkəm təməli qoyulmuş, hüquq sisteminə köklü dəyişikliklər həyata keçirilmişdir. Beynəlxalq təşkilatlar və ekspertlər tərəfindən yüksək qiymətləndirilən, insan hüquqlarının daha etibarlı təminatına xidmət edən, müasir tələblərə uyğun yeni qanunlar, o cümlədən "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında", "Məhkəmələr və hakimlər haqqında", "Prokurorluq haqqında", "Polis haqqında" qanunlar, Mülki, Mülki-Prosessual, Cinayət, Cinayət-Prosessual və digər qanunlar və məəcəllələr qəbul edilmişdir.

Qeyd olunduğu kimi, Konstitusiya prinsiplərini həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə ölkəmizdə genişmişiyasılı qanunvericilik və məhkəmə-hüquq islahatları aparılmış, həmin islahatlar nəticəsində müstəqil məhkəmə hakimiyyətinin yaradılması üçün zəruri qanunvericilik bazası formalaşdırılmış, məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyinin və hakimlərin statusunun əsasən qanunvericilikdə təsbit edilməklə onların fəaliyyəti üçün zəruri şərait yaradılmış, məhkəmə icraatında demokratik prinsiplərin həyata keçirilməsini təmin etmək mümkün olmuşdur.

Məhkəmə-hüquq islahatları nəticəsində qanunun aliliyi, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarının qorunması, cinayətkarlıqla mübarizənin səmərəsinin artırılması, hüquq-mühafizə orqanlarında xidmətin saf mənaəviyyət əsasında qurulması təmin edilmişdir.

Əsas Qanunda, həmçinin dövlətçilik tariximiz üçün səciyyəvi olmayan yeni institutun - konstitusiya ədalət mühakiməsi orqanının yaradılması nəzərdə tutulmuşdur. Qeyd ediləndir ki, hüquqi mədəniyyətin mühüm ünsürü olan konstitusiya nəzəri konstitusiyaların mövcudluğu ilə əlaqədar olub, konstitusiya ilə təsbit olunmuş norma və prinsiplərin qorunması, o cümlədən insan və vətəndaşların konstitusiya hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi məqsədi daşıyır və bütövlükdə cəmiyyətə və onun inkişafı prosesinə keyfiyyət baxımından əhəmiyyətli təsir göstərir. Başqa sözlə desək, konstitusiya nəzəri Konstitusiyamızın aliliyinin təmin edilməsi və Konstitusiyada təsbit olunmuş insan hüquq və azadlıqlarının müdafiə olunması, qanunvericilik normalarının təfsiri vasitəsilə hüququn inkişafı və hüququn təbii təcrübəsinin istiqamətləndirilməsi kimi əhəmiyyətli səlahiyyətləri ehtiva edir.

1995-ci il Konstitusiyamızın digər müterəqqi xüsusiyyətlərindən

biri Konstitusiya ədalət mühakiməsi institutu - Konstitusiya Məhkəməsinin yaradılması olmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, Konstitusiya Məhkəməsi dövlət hakimiyyəti mexanizmində xüsusi yerə malikdir, hakimiyyətin digər qolları ilə qarşılıqlı əlaqə və təsirdə nüfuz etmək imkanları daha çoxdur, hətta hakimiyyət qolları arasında yaranan mübahisələrin həlli Konstitusiya Məhkəməsinin səlahiyyətinə aiddir. Bu onu ifadə edir ki, hakimiyyət bölgüsündə çəkilmə və tarazlaşdırma mexanizmi və sistemində Konstitusiya Məhkəməsinin önəmli yeri var. Digər tərəfdən, bu qurum qanunların hüquqları ilə bağlı çoxsaylı beynəlxalq hüquq müqavilələrinə qoşulmuşdur. Həmin hüquqların səmərəli təminatı üçün mövcud qanunvericilik bazası beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmış, beynəlxalq müqavilələrin müddələrinin milli səviyyədə implementasiyası təmin olunmuşdur.

Mələum olduğu kimi, konstitusiyaların başlıca hüquqi əlaməti onların sabitliyi, başqa sözlə, Konstitusiya məzmununun sabitliyi olan, uzunmüddətli fəaliyyət üçün nəzərdə tutulmuşdur. Konstitusiyamızın sabitliyi qanunçuluq rejiminin sabitliyi, dövlət hakimiyyətinin təşkil və həyata keçirilməsinin, şəxs, dövlət və cəmiyyət arasındakı münasibətlərin əsas şərtlərindəndir. Bununla bəz, Konstitusiyamızın sabitliyi heç də onun tamamilə dəyişilməzliyi demək deyildir, ictimai münasibətlərin inkişafı prosesi konstitusiyaların zərurət yarandıqda təkmilləşdirilməsini, onlara müəyyən əlavə və dəyişikliklərin edilməsini ləğv edir. Belə ki, Konstitusiya qəbulu zamanı onun tənzimləmə predmetini təşkil edən ictimai münasibətlər və bu münasibətlərin tərkib hissəsi olan hüquqi, siyasi, sosial və iqtisadi vəziyyət zaman keçdikcə dəyişə bilər.

Bu baxımdan, hüququn müasir inkişaf tendensiyaları və ölkəmizin inkişaf etmiş və müasir ölkələrin əlində feal inteqrasiya siyasətində Azərbaycanın konstitusiya islahatlarının aparılması, Əsas Qanunun daha da təkmilləşdirilməsini zəruri etmişdir. Bu zərurətdən irəli gələrək 2002-ci il avqustun 24-də, 2009-cu il martın 18-də və 2016-cı il sentyabrın 26-da keçirilmiş referendumlar nəticəsində Konstitusiyamızın məntiqə müvafiq dəyişikliklər edilmiş, bu dəyişikliklər Azərbaycanın hüquq sisteminin inkişaf etmiş dövlətlərin hüquq sisteməfə və beynəlxalq hüquq normalarına uyğunlaşdırılması, ölkəmizdə demokratikləşmə proseslərinin dərinləşməsi, insan hüquqlarının və azadlıqlarının daha səmərəli müdafiə edilməsi məqsədlərinə xidmət etmişdir.

Belə ki, 2002-ci il avqustun 24-də Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər edilmiş və beynəlxalq hüquq normalarına uyğunlaşdırılması, ölkəmizdə demokratikləşmə proseslərinin dərinləşməsi, insan hüquqlarının və azadlıqlarının daha səmərəli müdafiə edilməsi məqsədlərinə xidmət etmişdir.

(davamı 5-ci səhifədə)

Azərbaycanın böyük, tarixi qələbəsinə təsadüf edən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25 ili tamam olur

(əvvəli 4-cü səhifədə)

Bu referendumla Konstitusiyaya Məhkəməsin səlahiyyətlərinə də dəyişikliklər edilmiş və məhkəməyə müraciət etmək hüququ olan subyektlərin dairəsi xeyli genişlənmişdir. Referendumla təsbit edilmiş bu yeniliklə bütün məhkəmələrə, vətəndaşlara və Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinə (Ombudsmana) Konstitusiyaya Məhkəməsinə birbaşa müraciət etmək hüququ verilmişdir. Dəyişikliyin məzmununa görə hər kəs onun hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarını bərpa etmək məqsədilə Konstitusiyaya Məhkəməsinə şikayət verə bilər.

Bu şikayətlər məhkəmə qərarlarından verilən apellyasiya və kassasiya şikayətlərindən fərqli olaraq konkret işlər üzrə qərarların ləğv edilməsi və ya dəyişdirilməsi məqsədilə deyil, yalnız insan hüquq və azadlıqlarını pozan aktların Konstitusiyaya və qanunlara zidd hesab olunması məqsədilə verilir. Ombudsman insan hüquq və azadlıqlarını pozan aktlardan Konstitusiyaya Məhkəməsinə sorğu verir, məhkəmələr isə Konstitusiyaya Məhkəməsinə insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi məsələləri ilə bağlı Konstitusiyaya və qanunların şərh edilməsi haqqında müraciət edirlər.

Yeri gəlmişkən qeyd edilməlidir ki, hazırda İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil institutu ölkəmizdə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi istiqamətində mühüm yer tutmaqdadır. Məlum olduğu kimi, Ombudsman şikayətlərə baxdıqdan sonra dövlət və ya yerli özünüidarəetmə orqanının, vəzifəli şəxsin qərarı və ya hərəkəti (hərəkətsizliyi) nəticəsində pozulmuş hüquqların bərpası üçün ümumi məhkəmələrə müraciət etmək, həmçinin insan hüquq və azadlıqlarını pozan normativ hüquqi aktlardan, məhkəmə və bələdiyyə aktlarından Konstitusiyaya Məhkəməsinə sorğu vermək hüququna malikdir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi ilə Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili arasında formalaşmış ikitərəfli əməkdaşlıq ümumi işimizdə öz təhəsisin verməkdədir. Xüsusilə də qeyd olunan konstitusiyaya islahatlarından sonra Ombudsmana insan hüquq və azadlıqlarını pozan müdafiəçy aktlarla bağlı Konstitusiyaya Məhkəməsinə sorğu vermək səlahiyyətinin təqdim olunması əməkdaşlığımızın yeni mərhələsi üçün əlverişli zəmin yaratmışdır. Bunun nəticəsidir ki, öten dövr ərzində Müvəkkilin sorğuları əsasında Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun 19 qərarı və 4 qərardadı qəbul edilmiş, həmin sorğularda qaldırılan məsələlər ətrafında insan hüquqlarının daha səmərəli təminatına yönəlmiş mühüm hüquqi mövqələr formalaşmışdır.

Konstitusiyaya əlavə və dəyişikliklərin ikinci mərhələsi 2009-cu il martın 18-də Azərbaycan Konstitusiyasının 25 maddəsinə 30-dan artıq əlavə və dəyişiklik edilməsi ilə başlamışdır. Bu dəyişikliklərin özü də Konstitusiyanın bir çox müddəalarının təkmilləşdirilməsinə xidmət edirdi. Azərbaycan dövlətinin sosial-iqtisadi bazası daha da güclənmiş, onun vətəndaşların hüquq və azadlıqlarına bu sferada təminat vermək, sosial dövlət prinsiplərini təsbit etmək imkanları daha da genişlənməmiş. Bütün bunların həm də Əsas Qanunda təsbit olunması məsələsi ortaya çıxmışdı. Bu isə nəticə etibarilə, cəmiyyətin inkişafı demək idi. Məhz belə bir şəraitdə Konstitusiyaya əlavə və dəyişikliklər edilməklə insan hüquq və azadlıqlarının təminatının daha da gücləndirilməsi, bu hüquqların məzmununun genişləndirilməsi və digər məsələlər vasitəsilə Əsas Qanun daha da təkmilləşdirildi.

Referendumda ciddi ictimai dəstək almış yeniliklər hüquqi baxımdan Konstitusiyanın bir çox normalarını yeni dövürn tələblərinə uyğunlaşdırmaq məqsədi daşıyaraq, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmini sahəsində dövlətin məsuliyyətini artırmış, onun üzərinə bir sıra yeni hüquqi öhdəliklər qoymuşdur.

2009-cu ildən keçən 7 il ərzində Azərbaycanın sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və mədəni həyatında genişmiqyaslı inkişaf özünü göstərirdi. Ölkə iqtisadiyyatı dinamik inkişaf edir, genişmiqyaslı infrastruktur və quruculuq layihələri həyata keçirilir, sosialyönümlü siyasət və əsaslı iqtisadi islahatlar konsepsiyası uğurla davam etdirilir. Bütün bu proseslər ölkəmizin siyasi idarəetmə sisteminin daha da müasirləşdirilməsini, iqtisadi idarəetmə mexanizmlərinin çevik fəaliyyətinin təmin edilməsini, vətəndaşların hüquqlarının daha təsirli müdafiə olunmasını və bu məqsədlə növbəti dəfə Konstitusiyaya islahatlarının aparılmasını zərurətə çevirmişdi. Buna görə də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2016-cı il iyulun 18-də "Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Referendum Aktının layihəsinin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə göndərilməsi barədə" Sərəncam imzalamışdı. İyulun 25-də Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun xüsusi iclası keçirilmiş və Referendum Aktı layihəsinin Konstitusiyanın tələblərinə uyğun olması barədə rəy verilmişdi.

Referendum Aktında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 23 maddəsində dəyişik-

lik edilməsi və 6 maddədə əlavə olunması nəzərdə tutulmuşdu. Əlavə və dəyişikliklər insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasına təminat verən əsasların təkmilləşdirilməsini; səmərəli və çevik dövlət idarəçiliyi mexanizminin formalaşdırılmasını, icra hakimiyyəti şəqulisinin və icra intizamının möhkəmləndirilməsini; həyata keçirilən iqtisadi islahatların effektivliyini və ardicilliyini təmin etmək üçün iqtisadi idarəetmə mexanizminin təkmilləşdirilməsini; qanunvericilik hakimiyyətinin fəaliyyəti ilə bağlı yeni tələblərin müəyyən edilməsini; dövlətin təhlükəsizliyinə, cəmiyyətdə sabitliyə əlavə təminatın yaradılmasına nəzərdə tutur. Ümumiyyətlə, dəyişikliklər ölkədə baş vermış əsaslı inkişafdən irəli gələrək müasir dövrdə cəmiyyət həyatının əsas sahələrini əhatə etmişdir.

Bu mənada Konstitusiyanın 24-cü maddəsinə insan ləyaqətinin qorunması və ona hörmət edilməsi, hüquqlardan sui-istifadəyə yol verilməməsi prinsiplərinin əlavə edilməsi; 25-ci maddəsinə sağlamliq imkanları məhdud olan şəxslərin hüquqlarının qorunması ilə bağlı müddəanın əlavə olunması; 32-ci maddəsində şəxsi toxunulmazlıq hüququ, yəni fərdi məlumatların qorunmasına etibarlı təminat yaradılması; 36-cı maddəsində əmək müqaviləsi əsasında işləyən şəxslərin hüquqlarının müdafiəsi məqsədilə lokautun qadağan edilməsi (qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla); 60-cı maddəsində hüquq və azadlıqların inzibati və məhkəmə təminatının gücləndirilməsi və digər müttərəqqi əlavə və dəyişikliklər xüsusilə qeyd olunmalıdır.

Dövlət orqanlarının vətəndaşlara, onların hüquqları və azadlıqlarının müdafiəsinə münasibətdə məsuliyyətinin artırılması, hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılmasının dövlət tərəfindən gözlənilən nəticəyə mütənəsibliyi prinsipinin Konstitusiyaya normaları qismində təsbit edilməsi ölkəmizdə insan hüquqlarına və onların təmin olunmasına göstərilən yüksək diqqətin təzahürüdür.

Hüquq və azadlıqların məhkəmə təminatı ilə bağlı Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin yeni redaksiyada verilməsi, hüquq və azadlıqların məhkəmə müdafiəsi ilə yanaşı, inzibati qaydada da müdafiəsinə təminat verilməsi, hər kəsin işinə qərəzsiz yanaşılması və həmin işə inzibati icraat və məhkəmə prosesində aqılabatan müddətdə baxılması hüququnun, hər kəsin inzibati icraat və məhkəmə prosesində dinlənilmək hüququnun təsbit edilməsi olduqca müttərəqqi əlavələrdir. Bu, ölkəmizdə insan hüquqları və azadlıqlarının daha səmərəli və təsirli müdafiəsinii, bütövlükdə məhkəmə hakimiyyətinin daha effektiv fəaliyyətini təmin edən, mümkündür süründürməçilik hallarının qarşısını alan əhəmiyyətli Konstitusiyaya normalarından biridir.

Bununla da dövlət başçısı İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Respublikasının Əsas Qanununa - Konstitusiyaya əlavə və dəyişikliklərin edilməsi məqsədilə 2016-cı il sentyabrın 26-da keçirilən ümumxalq səsverməsi (referendum) ölkədə insan hüquq və azadlıqlarının konstitusiyaya təminatının daha da gücləndirilməsi, demokratik təsisatların fəaliyyətinin və bütövlükdə idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsi məqsədlərinə xidmət göstərmişdir. Konstitusiyaya təklif olunmuş və ölkə vətəndaşları tərəfindən dəstəklənmiş dəyişikliklər Azərbaycan Respublikasının bəyan etdiyi demokratiyanın inkişafı konsepsiyasının daha da möhkəmləndirilməsinə xidmət etmişdir.

Beləliklə, hazırda Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası müasir dövürn ən demokratik prinsiplərini, müddəalarını təsbit edən ən təkmil konstitusiyalardan biridir. Bu Konstitusiyaya hüquqi, demokratik, konstitusion dövləti inkişaf etdirmək üçün yetərinəcə hüquqi bazanı təsbit edib.

Qeyd etdiyimiz kimi, Konstitusiyanın Azərbaycan dövlət və hüquq sistemine gətirdiyi mühüm yeniliklərdən biri də ölkəmizdə konstitusiyaya nəzarəti orqanının yaradılması olub. Bu baxımdan, məhz ulu öndər Heydər Əliyevin müəllifiyli ilə 1998-ci il iyulun 14-də Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin fəaliyyətə başlaması olduqca müttərəqqi və əhəmiyyətli hadisə olmuşdur. Demokratik dəyərlərə əsaslanan, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsini ali məqsəd kimi bəyan edən Azərbaycan Konstitusiyası konstitusiyaya nəzarəti mexanizmini və Konstitusiyanın alliyini təmin edən Konstitusiyaya Məhkəməsinin dövlət hakimiyyəti sistemində mühüm rolunu və yerini müəyyən etmişdir.

Ali konstitusiyaya ədalət mühakiməsi orqanı olan Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin əsas məqsədi Konstitusiyanın alliyini təmin etmək, hər kəsin Əsas Qanunda təsbit edilmiş hüquq və azadlıqlarını müdafiə etməkdir. Konstitusiyaya Məhkəməsi Konstitusiyanın və qanunların ona verdiyi səlahiyyətlər çərçivəsində qəbul etdiyi qərarlarla bu məqsədləri həyata keçirir və ölkəmizin milli hüquq sisteminin inkişafına öz töhfəsini verir.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin əsas səlahiyyətləri sırasında qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarının, bələdiyyə və məhkəmə aktlarının Konstitusiyaya və hüquqi qüvvəsinə görə daha üstün olan aktlara uyğunluğunun yoxlanılması, Azərbaycan Respublikasının qüvvəyə minməmiş dövlətlərəsi və hökumətlərarası müqavilələrinin Konstitusiyaya və qanunlara uyğunluğunun

yoxlanılması, Konstitusiyanın və qanunların şərhii, qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri arasında səlahiyyətlər bölgüsü ilə bağlı mübahisələrin həll edilməsi xüsusi yer tutur.

Konstitusiyaya Məhkəməsi məhkəmə hakimiyyətinə daxil olan digər məhkəmə orqanlarından fərqli təbiətdə malikdir, ümumi məhkəmə orqanlarının davamı, növbəti məhkəmə instansiyası deyil. Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərarları ilə əlaqədar olaraq isə bu fərqlilik özünü daha aydın şəkildə büruzə verir. Qəbul edilən qərarlar vasitəsilə Konstitusiyaya Məhkəməsi Konstitusiyanın birbaşa hüquqi qüvvəsini təmin edir, Konstitusiyaya uyğun olmayan aktları ləğv edir, hüquq sistemində və hüquq tətbiqətmə təcrübəsində mövcud olan boşluqları aradan qaldırır.

Qeyd edilməlidir ki, normativ hüquqi aktların Konstitusiyaya və hüquqi qüvvəsinə görə daha üstün olan aktlara uyğunluğunun yoxlanılması səlahiyyəti vasitəsilə Konstitusiyaya Məhkəməsi Konstitusiyanın və qanunların alliyini təmin etmiş olur. Belə ki, Konstitusiyaya Məhkəməsi yoxlanılan normanın və ya onun hər hansı bir hissəsinin Konstitusiyaya, yaxud özündən üstün hüquqi qüvvəyə malik akta uyğun olmadığını müəyyənləşdirdikdə, onu qüvvədən düşmüş elan edir. Burada mühüm məqam ondan ibarətdir ki, yoxlanılan norma Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən Konstitusiyanın hərfinə və ruhuna, onun prinsiplərinə uyğunluq baxımından qiymətləndirilir və Konstitusiyaya ilə uyğunsuzluq təşkil etdiyinə görə qüvvədən salınmış normalar qanunvericilik sistemindən kənarlaşdırılır.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin başqa bir mühüm səlahiyyəti olan Konstitusiyanın və qanunların şərhii Məhkəməyə bu və ya digər normanın məzmununu aydınlaşdırmaqla, onun real konstitusion hüquqi predmetini hüquq tətbiqedicilərin nəzərinə çatdırmağa və həmin normanın məhz bu mənaya uyğun dəqiq və eyni cür təbtiqi təcrübəsini formalaşdırmağa imkan verir. Konstitusiyaya Məhkəməsinin verdiyi rəsmi şərhlə hüquq norması müasir dəyərlər baxımından dolğunlaşdırılaraq daha təkmil forma alır və həmin normanın hər hansı digər qeyri-konstitusion formada təbtiqi mümkünsüz olur. Beləliklə də, normanın təbtiqi qaydası dəqiqləşdirilməklə onun məhdudlaşdırcı və ya genişləndirici formada olan qeyri-konstitusion təbtiqi təcrübəsi dəyişdirilmiş olur. Bu isə geniş mənada hüququn təbtiqi təcrübəsinin konstitusiyaya hüququna müvafiq inkişaf etdirilməsi məqsədinə xidmət edir.

Məhz ulu öndər Heydər Əliyevin tövsiyələrinə uyğun olaraq, Konstitusiyaya Məhkəməsi bu gün Konstitusiyanın alliyini qoruyur.

Konstitusiyaya Məhkəməsi zamanın tələbindən çıxış edərək yarandıqı gündən beynəlxalq əlaqələrə, xarici ölkələrin Konstitusiyaya Məhkəmələri və digər beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələrin möhkəmləndirilməsinə və genişlənməsinə böyük diqqət yetirir.

Bu ilin avqust ayında hazırda Qazaxistan Respublikasının Konstitusiyaya Şurasının sədrlik etdiyi Asiya Konstitusiyaya Məhkəmələri və Ekvivalent İnstitutlar Assosiasiyasının "XXI əsrin Konstitusiyası - hüququn alliyii, insan dəyəri və dövlətin effektivliyi" mövzusunda təşkil olunan onuncu formatda keçirilmiş IV Konqressdə iş-tirakımız zamanı qanunun alliyinin təmin olunmasında konstitusiyaya nəzarəti orqanlarının rolu; COVID-19 pandemiyası şəraitində insan hüquqlarının müdafiəsi; rəqəmsal transformasiya dövründə demokratik dəyərlərin və insan hüquqlarının müdafiəsi; müasir dövlətin inkişafı və digər mövzular üzrə məruzələr səsləndirilmiş və müzakirələr aparılmışdır. Tədbirin sonunda Konqressdə iştirak edən dövlətlər Bəyannamə qəbul etmişlər. Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin təklifi ilə ölkələrin ərazi bütövlüyü və sərhədlərin pozulmaması kimi beynəlxalq hüququn fundamental prinsipləri Assosiasiyaya üzv olan ölkələrin Konstitusiyaya Məhkəmələri tərəfindən dəstəklənərək yekdilliklə Bəyannamənin mətninə daxil edilmişdir.

Bu gün demokratik dövlətlərin konstitusiyaya nəzarəti orqanları qarşısında duran mühüm vəzifələrdən biri də konstitusiyaya ədalət mühakiməsinin müasir meyillərinin davamlı olaraq izlənilməsi və bu orqanların fəaliyyətində tətbiq edilməsidir. Nəzərə alınmalıdır ki, insan hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsi ilə bağlı beynəlxalq-hüquqi aktların məhz məhkəmə təcrübəsində geniş tətbiq edilməsi insan hüquqlarının müdafiəsinin mühüm mexanizmlərindən biri kimi çıxış edir.

Fəaliyyəti müddətində Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən qəbul edilmiş qərarlarda Konstitusiyanın əsasları, onun alliyii və birbaşa qüvvəsi, respublikamızın tərəfdar çıxdığı beynəlxalq hüquq müqavilələrinin müddəaları, habelə insan hüquqlarının və azadlıqlarının prioriteti prinsipi nəzərə alınmaqla mühüm hüquqi mövzələr formalaşdırılıb.

Ötən illər ərzində Konstitusiyaya Məhkəməsi ümumilikdə 443 qərar və 123 qərardad qəbul etmiş və bu qərarların böyük bir hissəsi birbaşa və ya dolaylı yol ilə məhz insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi ilə bağlı olmuşdur. Qəbul edilmiş qərarlardan 179-u, qərardadlardan isə 94-ü fərdi şikayətlər əsasında qəbul edilmişdir ki, bu da ümumilikdə Konstitusiyaya Məhkəməsinin qəbul etdiyi qərarların 40,4 faizini təşkil edir.

Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun "Əmanətlərin siqortalanması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.2.6-cı maddəsinin "Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 47 və 48-ci maddələri baxımından şərh edilməsinə dair" 2020-ci il 10 avqust tarixli Qərarında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin sorğusuna əsasında qorunan əmanətlərin cəlb olunma tarixlərinin dəyişdirilməsi yolu ilə qorunmayan əmanət (depozit) statusuna aid edilmiş əmanətlərin və Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı və Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası tərəfindən təshih tədbirinin təbtiqindən sonra fiziki şəxslərdən müddətli əmanətlərin qəbulunun qadağan edildiyi dövrdə qəbul olunmuş, həmçinin qorunan əmanətlərin həcminin artımı, habelə mövcud əmanətlərin (depozit) statusuna aid edilmiş əmanətlərin qorunan əmanət hesab edilib-edilməməsinə münasibətdə "Əmanətlərin siqortalanması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.2.6-cı maddəsi şərh edilmişdir.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu sorğu ilə bağlı belə nəticəyə gəlmişdir ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 12-ci maddəsinə nəzərə alaraq, "Əmanətlərin siqortalanması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 2.1.2.6-cı maddəsinə, "Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 47 və 48-ci maddələrinə əsasən təshih tədbirinin təbtiqindən sonra qəbul edilmiş, həcmi artırılmış və şərtləri dəyişdirilmiş əmanətlər qorunan əmanətlər hesab edilir. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 944.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, bank əmanəti müqaviləsi əmanətinizin əmanəti banka verdiyi andan bağlanmış sayılır və ilkin (əsas) müqavilə kimi qəbul olunmalıdır. Əmanət müqaviləsinin miqراسiya olduğunu tarix əmanət müqaviləsinin bağlanma vaxtı hesab edilə bilməz.

Bununla yanaşı, Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu bir sıra qərarlarında Konstitusiyada təsbit olunmuş hüquqların real həyata keçirilməsinin mühüm mexanizmlərindən biri kimi çıxış edən, eyni zamanda, ayrıca hüquq və ya təminat kimi nəzərdə tutulan hüquq və azadlıqların məhkəmə təminatı ilə əlaqədar qeyd edib ki, bu hüquq əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqlar sırasında olmaqla yanaşı, Konstitusiyada təsbit edilmiş digər hüquq və azadlıqların təminatı qismində çıxış edir. Həmin hüquq yalnız məhkəməyə müraciətlə məhdudlaşmır, habelə pozulmuş hüquqları və azadlıqları səmərəli bərpa etmək iqtidarında olan ədalət mühakiməsini də nəzərdə tutur.

Ümumiyyətlə, mövcud normativ hüquqi aktlara əsaslanan fəaliyyəti və qəbul etdiyi qərarları ilə Konstitusiyaya Məhkəməsi insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsində qanunvericilik və məhkəmə təcrübəsinin birliyinii mühafizə edir. Bu isə bir daha göstərir ki, Konstitusiyanın alliyinin təmin olunması hüquq və azadlıqların müdafiə olunması ilə ayrılmaz və sıx əlaqədədir.

Göründüyü kimi, Konstitusiyanın qəbul edilməsindən ötən 25 il ərzində dövlət və cəmiyyət həyatının bütün sahələrini əhatə edən genişmiqyaslı islahatlar öz mənəbatını məhz Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından götürmüş, Əsas Qanunda təsbit edilmiş ümumi prinsip və istiqamətlər ölkəmizdə siyasi, hüquqi, iqtisadi, sosial və digər sahələrdə davamlı inkişafın əldə olunmasına zəmin yaratmışdır.

Əsas Qanuna ciddi riayət edilməsi dövlətin uğurlu inkişafına və cəmiyyətdə vətəndaş həmrəyliyinin əsasıdır. Qarşımızda duran əsas vəzifələrdən biri Konstitusiyamızın təbliği, onun prinsip və müddəalarının bütün Azərbaycan vətəndaşları tərəfindən öyrənilməsidir. Konstitusiyaya hamı tərəfindən ardıcıl və dönmədən əməl olunması, dövlət və cəmiyyət həyatının bütün sahələrinin Əsas Qanunumuzun tələblərinə uyğunlaşdırılması hər birimizin müqəddəs vətəndaşlığı boricudur.

Bu gün Azərbaycan xalqı gələcəyə daha inamla addımlayır, çünki dövlətimizin sükanı müstəqil Azərbaycan Respublikasının memarı, ulu öndər Heydər Əliyevin siyasi kursunun layiqli davamçısı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin əlindədir və onun müdrik siyasəti ilə idarə olunur.

Respublikamız son illərdə inkişafının ələ uğurlu mərhələsindədir ki, qazanılmış makroiqtisadi nailiyyətlər cəmiyyət həyatının ən müxtəlif sahələrində sosial rifaha, iqtisadi azadlığa və səmərəli təşəbbüskarlığa yönəln, hər bir vətəndaşın taleyində mühüm dəyişikliklərlə müşayiət olunan, demokratik islahatların dərinləşdirilməsi yolu ilə insan amininin inkişafına xidmət edən islahatları gerçəkləşdirmək imkanı yaradır. Vətəndaşların yaşayış tərzində, sosial rifah halında özünü qabanıq göstərməyə başlayan dəyişikliklər ümumbəşəri səciyyə daşıyan demokratik-hüquqi idealların icamı şüurdə adekvat dərkinə, qanuncululuğun, hüquq qaydalarının, insan hüquq və azadlıqlarının təminatına geniş imkanlar açır. Bütün bunları nəzərə alan Azərbaycan Respublikası-

nin Prezidenti İlham Əliyev çıxışlarında dəfələrlə bildirmişdir ki, müstəqil məhkəmə hakimiyyətinin formalaşdırılması, ədalət mühakiməsinin tamamilə şəffaf, demokratik, obyektiv şəraitdə həyata keçirilməsi, bu zaman insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının maksimum səviyyədə qorunması baxımından hakimler korpusunun sağlamlaşdırılması vacib şərtlərdən biridir.

Son illər dövlətimizin başçısının rəhbərliyi ilə ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin artırılması üzrə aparılan islahatlar nəticəsində məhkəmə sistemi daha da təkmilləşib, yeni məhkəmələr təsis olunub, hakimlərin ən şəffaf seçim qaydası müəyyən edilib, bu sahədə potensialın və infrastrukturun müasirləşdirilməsi üzrə xeyli işlər görüleb.

2019-cu il aprelin 3-də Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən imzalanmış "Məhkəmə-hüquq sisteminde islahatların dərinləşdirilməsi haqqında" Fərman bu islahatların məntiqi davamıdır. Həmin Fərmanda məhkəmələrin işinin müasir tələblərə uyğun qurulması, onların fəaliyyətində şəffallıq və açıqlıq prinsiplərinin rəhbər tutulması, infrastrukturun təkmilləşdirilməsi, məhkəmə qərarlarının icra mexanizmlərinin müasirləşdirilməsi, hakim və məhkəmə aparatı işçilərinin sosial müdafiəsinin yaxşılaşdırılması istiqamətində verilən tövsiyə və tapşırıqlar məhkəmə-hüquq sisteminde institusional potensialın gücləndirilməsinə yönəlmş ardıcıl tədbirlərin davamı olmuşdur.

Fərmanın imzalanmasından bir ildən artıq vaxt keçir. Bu gün gəriyə nəzər saldıqda ölkəmizin məhkəmə-hüquq sistemi üçün müstəsna əhəmiyyət daşıyran dövlət sənədinin icrası çərçivəsində həyata keçirilmiş mühüm dəyişikliklərin, eləcə də yeni müstəvidə dəyişən hüquqi konfigurasiyanın şahidi oluruq. Demokratik idarəetmə meyarlarının cəmiyyət həyatının ən müxtəlif sahələrində bərqərar olmasının çevik hüquqi mexanizmlərin yaradılmasında bilavasitə əsli olduğuna diqqət yetirən dövlətimizin başçısı siyasi, sosial, iqtisadi tərəqqiyə paralel olaraq dövürn tələblərinə müvafiq qaydada hüquq sisteminə də əsaslı dəyişikliklər və yeniləşmələri özündə ehtiva edən siyasət yürüdü.

Bu yeniliklərin və islahatların məntiqi davamı olaraq, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin buraxılması barədə Yeni Azərbaycan Partiyasının Siyasi Şurası tərəfindən irəli sürülmüş müraciətlə bağlı Prezident İlham Əliyev Konstitusiyaya Məhkəməsinə sorğu göndərmişdir. Dövlətimizin başçısı sorğuda parlamenti buraxmaqla bağlı son qərarı vermək üçün "hazırkı şəraitdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin buraxılmasının" Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına uyğun olub-olmadığı məsələsini qaldırmışdır. Dekabrın 4-də Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun iclasında Milli Məclisin buraxılmasının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına uyğunluğuna barədə cənab Prezidentin sorğusuna baxılmış və qərar qəbul edilmişdir.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu 2019-cu il 4 dekabr tarixli Qərarında belə nəticəyə gəlmişdir ki, "Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə növbədənəkar seçkilərin təyin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinə müraciət edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 2019-cu il 2 dekabr tarixli Qərarı əsasında Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən buraxılması Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 981-ci maddəsinə uyğun hesab edilisn.

Məlumdur ki, ölkədə aparılan siyasi və iqtisadi islahatlarla yanaşı, Azərbaycanın beynəlxalq arenada da nüfuzu artmaqda davam edir. Həyata keçirilən xarici siyasət sayəsində ölkəmiz ikitərəfli münasibətlər, həmçinin beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində səmərəli və qarşılıqlı-faydalı əməkdaşlıq əlaqələri formalaşdırıb. Bütövlükdə isə müstəqil milli inkişaf Azərbaycan beynəlxalq münasibətlər sistemində nüfuzunu artıran əhəmiyyətli amildir. Cənubi Qafqaz regionunun lider dövləti olan Azərbaycanın iştirakı ilə regional miqyaslı, global xarakterli strateji layihələrin reallaşdırılması, eləcə də ölkəmizin beynəlxalq nüfuzunun daha da artması, ikitərəfli və çoxtərəfli əlaqələrin möhkəmlənməsi həyata keçirilən milli maraqların müdafiəsinə yönəlmş xarici siyasətin pozitiv nəticələndir.

Bundan başqa, ölkəmiz qlobal xarakterli tələyüklü məsələlərin həllində aktiv iştirak edir. Bu məqamda ölkəmizin Birlişmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) Təhlükəsizlik Şurasına, o cümlədən Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinə və Qoşulmama Hərəkətinə uğurla sədrlik etməsini qeyd etmək lazımdır. Xüsusi olaraq vurğulanmalıdır ki, Qoşulmama Hərəkəti özündə 120 ölkəni birləşdirən, BMT Baş Assambleyasından sonra dünya dövlətlərinin təmsil olduğu ən böyük siyasi platformadır. Məhz bu amilin özü Hərəkətin müasir beynəlxalq münasibətlərin tənzimlənməsi prosesində tutduğu yerindən və rolundan xəbər verir. Dünya dövlətlərinin üçdə ikisini əhatə edən bir təsisatın mühüm toplantılarında müzakirəyə çıxarılan məsələlər BMT Baş Assambleyasının gündəliyinin formalaşmasına da ciddi şəkildə təsir edir.

(davamı 6-cı səhifədə)

Azərbaycanın böyük, tarixi qələbəsinə təsadüf edən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 25 ili tamam olur

(əvvəl 5-ci səhifədə)

Qoşulmama Hərəkatı bizim üçün mövcud beynəlxalq əlaqələrimizin möhkəmləndirilməsi, habelə yeni ikitərəfli münasibətlərin qurulması və təbii ki, ilk növbədə, Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münacişesinin reallıqlarının dünya ictimaiyyətinə çatdırılması baxımından bir növ siyasi arenadır. Qoşulmama Hərəkatının əsaslandığı, dövlətlərin ərazi bütövlüyünə və suverenliyinə hörməti, bir-birinin daxili işlərinə qarışmağa ehtiva edən Bandunq prinsipləri Azərbaycanın xarici siyasət prinsipləri ilə üst-üstə düşür. Bakıda keçirilən Zirvə görüşünün Yekun Sənədinə ilk dəfə olaraq çox mühüm yeni bənd daxil edilmişdir. Bu bənddə dövlət və hökumət başçıları güc yolu ilə ərazilərin zəbt edilməsinin yolverilməzliyini vurğulayır və təsdiq edirlər ki, heç bir dövlət Azərbaycan Respublikasının ərazilərini işğal edilməsi nəticəsində yaranmış vəziyyətin qanuniliyini tanımayacaq, bu ərazilərdə iqtisadi fəaliyyətlər də daxil olmaqla, bu cür vəziyyətin saxlanması üçün hər hansı kömək göstərməyəcək. Burada bilavasitə işğalçı ifadəsi işlədilir ki, bu da Ermənistanın 120 dünya dövləti tərəfindən işğalçı kimi tanınması deməkdir.

Şübhəsiz ki, Müstəqil Azərbaycanın həm daxili, həm xarici uğurlu siyasəti, o cümlədən beynəlxalq arenada əldə etdiyi nailiyyətlər Ermənistanı öz əhalisinin diqqətini ölkə daxilində olan problemlərdən yayındırmaq üçün mütəmadi olaraq Azərbaycanla sərhəddə və işğal altında olan torpaqlarımızdan dövlətimizə qarşı təxribatlara əl atmağa vadar edirdi. Zaman ötdükcə, Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təxribatları müntəzəm xarakter almış, bu ilin iyul ayında Ermənistanın dövlət sərhədi istiqamətində növbəti təxribatı nəticəsində hərbcilərimiz və bir mülki şəxs həlak olmuşdur. Avqust ayında isə erməni diversiya dəstəsi təmas xəttini keçməyə cəhd etmişdir. Bu təxribatlar Ermənistanın avantürist və təcavüzkar hərbi-siyasi rəhbərliyinin bəyan etdiyi yeni ərazilər uğrunda yeni işğal siyasətinin davamı olmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, Ermənistanla Azərbaycan arasında sərhəddə, Tovuz istiqamətində baş verən hadisələr zamanı və həmin vaxtdan başlayaraq Ermənistanın geniş miqyasda daha böyük plan hazırladığı bəlli idi və Tovuz hadisələri sentyabrın 27-də baş verən hücumu hazırlıq rolunu oynayırdı. Məlum olduğu kimi, sentyabrın 27-də Ermənistan silahlı qüvvələri atəşkəs rejimini kobud şəkildə pozaraq cəbhə zonasında yerləşən Azərbaycanın silahlı qüvvələrinin mövqelərini və dinc insanları yaşadığı bir sıra məntəqələri qəsdən və hədəflənmiş şəkildə intensiv atəşə tutmuşdur. Bu hücum Azərbaycanı özünümüdafiə hüququndan istifadə edərək Ermənistanı sülhə məcbur etmək, onun təxribatlarının, hərbi avantüralarının və dövlətimizə qarşı işğalçı siyasətinin qarşısını almaq məqsədilə əks-hücum əməliyyatı həyata keçirmək məcburiyyətində qoydu.

Azərbaycan Ordusunun endirdiyi zərbələr nəticəsində Ermənistan silahlı qüvvələrinin bölmələri geri çəkilməyə məcbur edilmişdir. Düşməni xeyli itki vermiş, onun döyüş texnikası sıradan çıxarılmışdır. Cəbhədə məğlubiyyətə düşən erməni silahlı qüvvələri beynəlxalq humanitar hüquq normalarını kobudcasına pozaraq dinc sakinləri və mülki infrastrukturunu hədəf almışdır. Belə ki, Ermənistan silahlı birləşmələri hərbi hədəfli obyektlərin vurulması adı ilə döyüş bölgəsindən xeyli uzaqda yerləşən, mülki əhalinin sıx yaşadığı əraziləri və məntəqələri ağır artilleriyadan atəşə tutaraq dinc əhaliyə qarşı cinayətlər törətməkdə davam etmişdir. Vətən müharibəsi başlanan vaxtdan Gəncə, Mingəçevir, Bərdə, Tərtər, Ağcabədi, Goranboy şəhərləri və digər yaşayış məntəqələri raket hücumuna məruz qalmışdır.

İstifadəsi qadağan olunan xüsusi raket sistemlərinə istisna etməklə mülki əhalini hədəf seçən işğalçı Ermənistan dövləti BMT Nizamnaməsini, beynəlxalq hüququn norma və prinsiplərini, beynəlxalq humanitar hüququn normalarını, Cenevrə konvensiyalarını, xüsusilə "Müharibə zamanı mülki əhalinin müdafiəsi haqqında" 1949-cu il 12 avqust tarixli Konvensiyasının, "Silahlı münaqişə zamanı mədəni sərəvətlərin mühafizəsi haqqında" 1954-cü il 14 may tarixli Haaqa Konvensiyasının və insan hüquqları sahəsində digər sənədlərin müddəalarını kobud şəkildə pozmaqla öz təcavüzkar siyasətini, müharibə cinayətlərini davam etdirmişdir. Bu əməllər Ermənistan silahlı qüvvələrinin döyüş hazırlığına daxil edilmiş taktikadır ki, 1992-ci ilin fevral ayında törədilmiş Xocalı soyqırımını zamanı xalqımız bu vəhşiliyin şahidi olmuşdu.

Düşmənin silahlı qüvvələrinin çirkin əməlləri və Azərbaycan xalqına qarşı törətdikləri növbəti

dəhşətli və insanlıqdan uzaq cinayətin nəticəsində 94 dinc sakin həlak olmuş, 407 nəfər yaralanıb və mülki infrastruktura çox sayda ziyan vurulmuşdur.

Ermənistan dövlətinin törətdiyi hərbi cinayətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması ilə bağlı Konstitusiyaya Məhkəməsi də öz növbəsində səy göstərməkdədir. Belə ki, Gəncə şəhərində Ermənistan tərəfindən törədilən hərbi cinayətlə bağlı Məhkəməmiz bütün dünya ölkələrinin Konstitusiyaya ədalət mühakiməsi orqanlarına müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin ölkəmizin beynəlxalq səviyyədə tanınmış dövlət sərhədləri daxilində ərazi bütövlüyünü bərpa etmək, işğal olunmuş Dağlıq Qarabağ və onun ətrafındakı yeddi rayonu düşməndən azad etmək məqsədilə Azərbaycan ərazisində keçirdiyi uğurlu əməliyyatlarla cavab olaraq Ermənistan silahlı qüvvələrinin beynəlxalq və humanitar hüququn pozaraq dinc sakinlərə istifadəsi qadağa olunmuş raketlərlə zərbələr endirməsi diqqətə çatdırılmışdır.

Müraciətdə, həmçinin qeyd edilmişdir ki, Azərbaycanın Gəncə, Mingəçevir, Tərtər, Bərdə, Ağcabədi və digər şəhər və yaşayış məntəqələrində yerləşən mülki obyektlər və yaşayış binaları Ermənistan ərazisindən raket atəşinə məruz qalmışdır. Dəymiş ziyan və həlak olanlarla bağlı məlumatlar qeyd edilərək, bu faktlar Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyinin mülki əhaliyə qarşı apardığı terror və faşist siyasətinin növbəti təzahürü kimi qiymətləndirilmişdir.

Bundan əlavə, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi Konstitusiyaya Ədalət Mühakiməsi üzrə Dünya Konfransı, Avropa Konstitusiyaya Məhkəmələrinin Konfransı, habelə Asiya Konstitusiyaya Məhkəmələri və Ekvivalent İnstitutlar Assosiasiyası təşkilatları çərçivəsində dünyanın bütün Konstitusiyaya məhkəmələrinə bəyanatla müraciət edərək Azərbaycan həqiqətlərini diqqətə çatdırmışdır.

Konstitusiyaya məhkəmələrinin nəzərinə çatdırılıb ki, BMT, Avropa Şurası, ATƏT, Avropa İttifaqı və digər beynəlxalq təşkilatların qəbul etdikləri qərar və qətnamələrdə Dağlıq Qarabağın Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olduğu açıq şəkildə təsdiq edilir. Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindən erməni qoşunlarının dərhal çıxarılmasına dair BMT Təhlükəsizlik Şurası 1993-cü il 4 qətnamə (822, 853, 874, 884 sayılı) qəbul edib. Lakin həmin qətnamələr Ermənistan tərəfindən könüllü olaraq icra edilməyib.

Həmçinin İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin "Çıraqov və başqaları Ermənistan qarşı" 2015-ci il 16 iyun tarixli qərarında Dağlıq Qarabağdakı proseslərin Ermənistanın nəzarəti altında həyata keçirildiyi Strasburq Məhkəməsi tərəfindən qeyd edilib. Xüsusilə qeyd olunub ki, Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin hərbi əməliyyatları mülki əhali və mülki infrastrukturaya qarşı yönəlməyib. Həyata keçirilən əməliyyatlarda beynəlxalq humanitar hüququn prinsiplərinə və Cenevrə Konvensiyasından irəli gələn öhdəliklərə əməl olunub.

Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın rəşadətli ordusunun öz ərazi bütövlüyünü bərpa etməsi uğrunda apardığı əməliyyatların başlanğıcından daim öz mənəvi dəstəyini əsirgəməyən Türkiyə dövlətinin Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədrinə zəng edərək Ermənistanın Azərbaycana qarşı növbəti hərbi təxribatını pisləməsi, Türkiyə Konstitusiyaya Məhkəməsinin kollektiv adından qarşıda Azərbaycanın Vətən uğrunda şəhid olmuş əsgərlərinin, dinc əhalinin erməni işğalçıları tərəfindən qətlə yetirilməsindən kədərləndiyini bildirərək xalqımıza dərin hüznə başsağlığı verməsi bir daha Türkiyənin daim Azərbaycan xalqının yanında olduğunu vurğulamışdır.

Erməni vandalizminin davamı olaraq, düşmənin silahlı birləşmələri tərəfindən Bərdə şəhərinə beynəlxalq hüquqla qadağan olunmuş böyük dağıdıcı qüvvəyə malik ballistik "cluster" tipli raketlərdən istifadə edilməklə iki dəfə zərbə endirilməsi nəticəsində 21 nəfər həlak olmuş, 70-ə yaxın şəxs isə yaralanmış, şəhərdə yerləşən mülki infrastruktur obyektlərinə və nəqliyyat vasitələrinə külli miqdarda ziyan dəymişdir.

Konstitusiyaya Məhkəməsi Bərdə şəhərində mülki əhaliyə qarşı Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyinin törətdiyi terror aktları ilə bağlı dünya ölkələrinin Konstitusiyaya ədalət mühakiməsi orqanlarına müraciət edərək həqiqətləri bəyan etmişdir. Ermənistan rəhbərliyinin vətəndaşlarımızda ruh düşkünlüyü yaratmağa yönəlmiş bu çirkin əməllərinə cavab olaraq, Azərbaycan xalqı birlik nümayiş etdirmişdir. Bu birlik isə öz növbəsində, ön cəbhədə vuruşan ordumuzu ruhlandır-

mışdır.

Azərbaycanın rəşadətli ordusu dünya miqyasında güclü ordular sırasındadır. Müzəffər Ali Baş Komandanın uğurla həyata keçirdiyi ordu quruculuğu siyasəti nəticəsində silahlı qüvvələrimiz ən müasir silahlar, döyüş texnikası ilə təchiz olunmuşdur. İstər hərbi texnika, istərsə də canlı qüvvə baxımından Azərbaycan Ordusu düşmənin ordusunu dəfələrlə üstələyir, öz güc və qüdrətini ərazi bütövlüyümüz uğrunda aparılan haqlı mübarizədə düşmənin tapdığından azad olunmuş torpaqlarımızda sübut etmişdir.

Azərbaycan xalqının apardığı mübarizə haqq işidir, haqq mübarizəsidir. Bu bərdə cənab Prezident qeyd etmişdir: "Mən bunu bütün beynəlxalq kürsülərdən dəfələrlə demişəm, bu gün də deyirəm ki, biz haqq yolundayıq. Ərazi bütövlüyümüzü bərpa etməliyik və edəcəyik".

Beləliklə, Azərbaycan Silahlı Qüvvələri öz doğma torpağında ölkəmizin ərazi bütövlüyünü müdafiə etmişdir. Beynəlxalq ictimaiyyət Dağlıq Qarabağın Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi, bizim əzəli tarixi torpağımız olduğunu tanıyır. BMT, Qoşulmama Hərəkatı, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, ATƏT, Avropa Parlamenti və digər aparıcı beynəlxalq təşkilatların qəbul etdiyi çoxsaylı qərar və qətnamələr Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü tanıyaraq Dağlıq Qarabağın Azərbaycana məxsus olduğunu açıq-aydın təsbit edir. BMT Təhlükəsizlik Şurasının 4 qətnaməsi erməni silahlı qüvvələrinin işğal edilmiş torpaqlarımızdan dərhal, tam və qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edir. Lakin bütün qeyd olunan bu beynəlxalq aktların kağız üzərində qalmasına baxmayaraq, Azərbaycan Ordusu öz şücaəti ilə bu qətnamələri icra edərək öz ərazi bütövlüyünü bərpa etdi.

Düşünülmüş mahir hərbi strategiyaya əsaslanan əməliyyatlar nəticəsində Azərbaycanın şanlı Ordusu Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə əzəli torpaqlarımızı zəbt edən düşməne sarsıdıcı zərbələr endirərək ərazilərimizi 30 illik işğaldan azad etmiş və tarixi zəfərə imza atmışdır.

Azərbaycanın beynəlxalq hüquq çərçivəsində apardığı haqlı müharibənin tarixi nəticəsi olaraq noyabrın 10-da Ermənistan faktiki olaraq hərbi kapitulyasiyanı imzaladı. Dövlətimizin başçısının sərgilədiyi siyasi qətiyyət nəticəsində ilk olaraq Ağdam, Kəlbəcər və Laçın rayonları, sonradan isə işğal altındaki bütün torpaqlarımız heç bir itki olmadan işğaldan azad edilməkdədir. Bu tarixi zəfərdir və bu zəfəri müzəffər Azərbaycan Ordusu qazandı. Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev rəşadətli Azərbaycan Ordusu ilə Vətənin müdafiəsi kimi şərəfli və məsuliyyətli bir vəzifəni yerinə yetirdi.

İşğal olunmuş torpaqların azad edilməsi və ərazi bütövlüyümüzün bərpa olunması həm də vətəndaşların konstitusion hüquqlarının bərpası və dövlətin əsasını bərqərar edir. Belə ki, Azərbaycan xalqı özünün çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrini davam etdirərək, "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında" Konstitusiyaya Aktında əks olunan prinsipləri əsas götürərək, bütün cəmiyyətin və hər kəsin firavanlığının təmin edilməsini arzulayaraq, ədalətin, azadlığın və təhlükəsizliyin bərqərar edilməsini istəyərək, keçmiş, indiki və gələcək nəsillər qarşısında öz məsuliyyətini anlayaraq, suveren hüququndan istifadə edərək, Konstitusiyanın qəbul edilməsində bəyan etdiyi ülvü niyyətlərdən birini - Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyini, suverenliyini və ərazi bütövlüyünü qorumaqdadır.

Konstitusiyamıza əsasən Azərbaycan Respublikasının ərazisi vahiddir, toxunulmazdır və bölünməzdir. Bundan əlavə 30 ilə yaxındır öz yurdlarından məcburi köçürülmüş vətəndaşlarımızın öz torpaqlarına qayıtması onların pozulmuş mülkiyyət hüquqlarının bərpasına da şərait yaradacaq. Rəşadətli Azərbaycan Ordusunun apardığı uğurlu əməliyyatlar xalqımızın əsas konstitusion hüquqlarından biri olan təhlükəsiz yaşamaq hüququnun da bərpa olunmasının əsasını qoydu.

Bu gün ərazi bütövlüyümüzün bərpası uğrunda Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə əzəli torpaqlarımızın geri qaytarılması istiqamətində qazanılan tarixi qələbə hər birimizi qürurlandırır, çalışdığımız sahə üzrə fəaliyyətimizdə daha əzmlə işləməyə ruhlandırır.

Bütün Azərbaycan xalqı Müzəffər Ali Baş Komandanımız İlham Əliyevin ətrafında sıx birləşərək düşmənin üzərində şanlı zəfərə doğru birgə addımlayaraq, işğaldan azad edilmiş torpaqlarımızda dövlət bayrağımızın ucaldılmasına və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsinin bərpasına nail oldu.

**Fərhad ABDULLAYEV,
Azərbaycan Respublikası
Konstitusiyaya Məhkəməsinin Sədri.**